

Primljeno: 20.7.2021.

Prihvaćeno: 6.9.2021.

DOI: 10.36506/av.64.2

Tamara Štefanac

Nacionalna i sveučilišna knjižnica

Zagreb, Hrvatska

tstefanac@nsk.hr

ANALIZA ULOGE DOKUMENTACIJE I DOKUMENTIRANJA U IZVANREDNIM SITUACIJAMA U KONTEKSTU ZAŠTITE KULTURNOGA DOBRA

UDK: 7.025.3(093.2)

Pregledni rad

Zaštita kulturnoga dobra u izvanrednim situacijama provodi se u različitim područjima te ovisi o nizu informacija i postupaka koji ne nastaju isključivo unutar područja kulture. Različite dionike i postupke povezuju dokumentacija i dokumentiranje, a to su ujedno temeljni aspekti poslovanja AKM ustanova (arhivi, knjižnice i muzeji). Induktivnom analizom literature međunarodnih smjernica i hrvatskoga pravnoga okvira u ovom je radu analizirana uloga dokumentacije i preporučeni modeli dokumentiranja u izvanrednim situacijama. Zaključeno je da je uloga dokumentiranja u izvanrednim situacijama prepoznata kao važna, ali nedostatno raščlanjena te da su pojedini aspekti, poput dokumentiranja digitalnoga kulturnoga dobra tijekom izvanredne situacije, zanemareni. U završnom dijelu rada izdvojena su područja u kojima je potrebno provesti daljnja istraživanja.

Ključne riječi: *krizni menadžment; dokumentacija; arhiv; knjižnica; muzej; AKM ustanove*

1. Uvod: zaštita kulturnoga dobra u uvjetima izvanrednih situacija, kriza i katastrofa

1.1. Određenje pojmova: izvanredna (hitna) situacija, kriza i katastrofa

U ovom radu korišten je termin izvanredna situacija imajući na umu širi terminološki potencijal te svijest o kulturološkoj uvjetovanosti određivanja što jest (samo) izvanredna situacija, a što velika katastrofa. Na sličnu, društveno-institucionalnu uvjetovanost korištenja termina osvrću se Želimir Kešetović i Ivan Toth navodeći: »Izvanredna (hitna) situacija širi je pojam od pojma krize jer je svaka kriza ujedno i određena izvanredna situacija, dok svaka izvanredna situacija ne mora biti kriza. Ono što je za neku društvenu grupu ili geografsku zajednicu samo izvanredna situacija (veliki požar, teška prometna nezgoda), za neposredne aktere može biti velika kriza ili katastrofa.«¹ Na različite konceptualne okvire tih termina također upućuju istraživači Hajer Al-Dahash, Menaha Thayaparan i Udayangani Kulatunga sugerirajući na mogućnost pravovremenoga djelovanja u kojem je ponekad moguće spriječiti da kriza eskalira u katastrofu, te potom i različitoga imenovanja situacija.² Navedeni autori smatraju kako je precizna uporaba termina i razlikovanje karakteristika koncepata koji se terminima reprezentiraju nužna, što se je također pokazalo važnim u ovom radu jer ulazimo u interdisciplinarno područje u kojem je preduvjet razumijevanja i razmjene znanja precizna terminološka određenost. Uz izazove uporabe terminologije uvjetovane društveno-kulturološkim čimbenicima, dodatni je izazov individualna procjena i često subjektivno imenovanje i kvalificiranje neke izvanredne situacije.³

1.2. Izvanredne situacije i interdisciplinarna istraživanja u kontekstu Republike Hrvatske

U vrijeme nastanka ovoga rada pandemija uzrokovana SARS-CoV-2 bila je gotovo na vrhuncu, a dugoročni utjecaj bolesti COVID-19 trenutačno je nemoguće objektivno procijeniti jer je prikupljanje kvantitativnih i kvalitativnih podataka još u tijeku.⁴ O konačnom i dugoročnom utjecaju na poslovanje pod-

¹ Želimir Kešetović i Ivan Toth, *Problemi kriznog menadžmenta* (Velika Gorica: Veleučilište Velika Gorica, 2012), str. 45.

² Hajer Al-Dahash, Menaha Thayaparan i Udayangani Kulatunga, "Understanding the Terminologies: Disaster Crisis and Emergency," u *Proceedings of the 32nd Annual ARCOM Conference: Volume 2*, ur. Paul W. Chang i Claus J. Neilson (Manchester: Association of Researchers in Construction Management, 2016), str. 1198.

³ Kešetović i Toth, *Problemi kriznog menadžmenta*, str. 47.

⁴ Usp. Tea Rihtar Jurić, "MDC istraživanje – utjecaj pandemije na muzeje u Hrvatskoj," *Muzejski dokumentacijski centar*, br. 129, 1. prosinca 2020., pristupljeno 15. srpnja 2021., <https://mdc.hr/hr/mdc/publikacije/newsletter/newsletter-1-12-2020/>.

ručja kulture i kreativnih industrija trenutačno se može tek nagađati.⁵ Smjernice o zaštiti kulturnoga dobra u vrijeme pandemijskih kriznih okolnosti teško su mogle predvidjeti sve potrebne aspekte zaštite, pa i posljedice nedostatka adekvatnih politika zaštite na poslovanje kulturnih ustanova. Raniji referentni modeli datiraju iz prošloga stoljeća, kada je stupanj razvoja svih područja bio znatno drugačiji. S druge strane, izvanredno stanje u vrijeme Domovinskoga rata i iskustva svih stručnjaka iz područja kulturnoga nasljeđa, civilne zaštite i vojno-obrambenoga sektora zasigurno su zaslužne za implementaciju i razvoj politika zaštite kulturnoga dobra u vrijeme ratnih sukoba i vrlo rano usvajanje Konvencije za zaštitu kulturnih dobara u slučaju oružanoga sukoba od 14. svibnja 1954. godine.⁶ Iskustvo često oblikuje buduće modele postupanja. Slično uočavaju Maja Krtalić, Damir Hasenay i Kristina Kiš analizirajući utjecaj ratnih iskustava na upravljanje zaštitom u slučaju katastrofa u hrvatskim knjižnicama navodeći potrebu podizanje svijesti i edukaciju »o važnosti upravljanja zaštitom u slučaju katastrofa kao preduvjeta za učinkovitu, sveobuhvatnu i održivu zaštitu knjižničnih zbirki i službi«. ⁷ U svojoj analizi autori ističu važnost izrade adekvatne dokumentacije i dokumentiranja koje se izvodi u svim fazama pripreme i odgovora na izvanrednu situaciju.⁸ Utjecaj na povećanje stupnja razumijevanja važnosti planiranja zaštite u izvanrednim situacijama te potreba za podizanje svijesti i edukacije

---

⁵ Informacije i analize prethodnih katastrofa na području Republike Hrvatske dostupne su u arhivskom i dokumentarnom gradivu, koje je još potrebno istražiti s toga aspekta. Neke analize nedavnih katastrofa stručno su obrađene. Usp. Janja Juzbašić, "Županijski muzej i poplave 2014.," *Etnološka istraživanja* 20 (2015): str. 85-94. Druge pak, poput potresa u Zagrebu i na Banovini, tek valja analizirati iz različitih vidika, a s ciljem razvoja sustava zaštite kulturnoga dobra u izvanrednim situacijama i zaštite poslovanja ustanova u kulturi, njihovih djelatnika, posjetitelja i korisnika.

⁶ Konvencija za zaštitu kulturnih dobara u slučaju oružanog sukoba od 14. svibnja 1954. i Protokol uz tu Konvenciju od 14. svibnja 1954. u Republici Hrvatskoj su na snazi su od 8. listopada 1991. godine (NN 6/2002). Potrebno je napomenuti da je Zakon o ratifikaciji Konvencije za zaštitu kulturnih dobara u slučaju oružanog sukoba usvojen u FNRJ još 1956. te je njegova primjena bila moguća i u ondašnjoj Narodnoj Republici Hrvatskoj. S druge strane, pojedini protokoli postupanja, kao primjerice čl. 16 definirano označavanje znakom raspoznavanja zaštićenoga kulturnoga dobra, često su iskorišteni u suprotnoj namjeri označavajući metu, što je bio čest slučaj u vrijeme Domovinskoga rata. Usp. Marko Sjekavica, "Sustavno uništavanje baštine – prema pojmu kulturocida/heritocida," *Informatica Museologica* 43, br. 1-4 (2012): str. 57-75. Označavanje dogovorenim znakom nepokretnoga kulturnoga dobra ujedno se može smatrati i jednim oblikom njezina dokumentiranja – u prostoru, s jasnim komunikacijskim i interventnim ciljem. Posebna zaštita arhivskoga i registraturnoga gradiva u slučaju ratnoga stanja ili neposredne ratne opasnosti bila je utvrđena i Zakonom o arhivskoj građi Federacije (SL 11/1986). U člancima 2 i 3 spomenutoga zakona definiran je opseg termina "arhivska građa Federacije" te savezna tijela na čije se poslovanje zakon odnosio.

⁷ Maja Krtalić, Damir Hasenay i Kristina Kiš, "Upravljanje zaštitom u slučaju katastrofa: Utjecaj ratnih iskustava na upravljanje zaštitom u slučaju katastrofa u hrvatskim knjižnicama," *Vjesnik bibliotekara Hrvatske* 55, br. 3-4 (2012): str. 117.

⁸ Krtalić, Hasenay i Kiš, "Upravljanje zaštitom u slučaju katastrofa," str. 103-118.

stručnjaka, ali i šire javnosti, preporuke su i na međunarodnoj razini, kroz smjernice, upute i primjere dobre prakse.⁹

2. Ciljevi rada i metodologija istraživanja

Zaštita kulturnoga dobra u izvanrednim situacijama provodi se u različitim područjima te ovisi o nizu informacija i postupaka koji ne nastaju isključivo u okviru područja kulture. Različite dionike i postupke povezuje dokumentacija stvorena u interdisciplinarnom okruženju, koje je potrebno dubinski razumjeti te prihvatiti obvezu kreiranja takve dokumentacije koja će moći poslužiti u različite svrhe kroz duže razdoblje. Ciljevi su ovoga rada: analizirati vrste dokumentacije, načela dokumentiranja, svrhu i ulogu dokumentacije u pripremi i odgovoru na izvanrednu situaciju u kontekstu područja kulture te analizirati i kritički raščlaniti smjernice međunarodnih organizacija (ICA, IFLA, ICOM, ICCROM)¹⁰ i hrvatski zakonodavni okvir dokumentiranja predmeta kulturnoga nasljeđa u izvanrednim situacijama.

Induktivnom analizom literature¹¹ relevantnih međunarodnih smjernica i preporuka detektirane su dokumentacijske cjeline i načela dokumentiranja u izvanrednim situacijama u kontekstu kulture i kulturnoga nasljeđa, istovremeno tražeći mjesta podudarnosti između pristupa arhivske, muzejske i knjižnične zajednice smatrajući ih važnim sjecištima razumijevanja u okviru područja kulture.

3. Pregled dosadašnjih spoznaja

3.1. Dimenzije zaštite kulturnoga dobra

Prema definiciji Vijeća za konzervaciju Međunarodnoga vijeća za muzeje »preventivna konzervacija obuhvaća sve mjere i aktivnosti usmjerene na izbjegava-

⁹ Alessandra Bonazza i dr., *Safeguarding Cultural Heritage from Natural and Man-Made Disasters: A Comparative Analysis of Risk Management in the EU* (Bruxelles: European Commission, 2018), str. 10. U preporukama je izdvojena, kao jedna od mjera umanjivanja rizika, digitalizacija arhivskoga gradiva.

¹⁰ U ovom radu analizirane su smjernice Međunarodnoga arhivskoga vijeća (International Council on Archives, ICA), Međunarodne federacije knjižničarskih društava i ustanova (International Federation of Library Associations and Institutions, IFLA), Međunarodnoga vijeća za muzeje (International Council of Museums, ICOM) i Međunarodnoga centra za proučavanje očuvanja i restauracije kulturnih dobara (International Centre for the Study of the Preservation and Restoration of Cultural Property, ICCROM).

¹¹ Za više o utemeljenosti metodološkoga pristupa u istraživanjima iz područja informacijskih znanosti usp. Sue McKemish i Anne J. Gilliland, "Archival and recordkeeping research: Past, present and future," u *Research Methods: Information, Systems, and Contexts*, ur. Kirsty Williamson i Graeme Johanson (Prahan: Tilde, 2013), str. 79-112. Za primjenu metode u kontekstu analize standarda upravljanja i pohrane zapisa usp. Wendy M. Duff, "Harnessing the power of warrant," *American Archivist* 61 (proljeće 1998): str. 88-105.

nje gubitka ili svođenje propadanja nasljeđa na najmanju moguću mjeru«,¹² pri čemu je neizostavni dio preventivne zaštite u svakoj AKM¹³ zajednici planiranje postupanja u izvanrednim situacijama. Integralni dijelovi preventivne zaštite su dokumentacijski postupci i dokumentacija nastala tijekom pripreme na izvanrednu situaciju, tijekom izvanredne situacije i tijekom oporavka, čija važnost dolazi do izražaja u trenucima oporavka, kurativne konzervacije i restauracije. Ne umanjujući važnost drugih segmenata preventivne zaštite, ovaj rad prvenstveno je usmjeren na analizu postojećih smjernica i preporuka o dokumentaciji i dokumentiranju u izvanrednim okolnostima, i to iz različitih stručnih perspektiva, te kritički promišlja zapažene nedorečenosti i nedostatke. Dokumentacija i dokumentiranje srodni su pojmovi i sastavni elementi poslovanja svih AKM ustanova.

3.2. Informacijski potencijal arhivskoga gradiva kao izvora za analizu izvanrednih situacija u prošlosti

Uloga koju ima arhivsko i dokumentarno gradivo u pripremi i odgovoru na kriznu situaciju često je zanemarena u istraživanjima iz područja kriznoga upravljanja, ali i nedovoljno zastupljena u arhivističkim istraživanjima. S druge strane, uloga arhivskoga i dokumentarnoga gradiva u oporavku naglašena je gotovo u svim smjernicama, a pogotovo onima koje tematiziraju obnovu oštećenoga ili rekonstrukciju uništenoga nepokretnoga kulturnoga dobra. Svakako je u daljnjim istraživanjima potrebno provesti analize slučajeva u kojima su podatci iz arhiva (povijesnih i suvremenih) korišteni kao temelj izrade scenarija katastrofe, kao informacijska podloga za procjenu analize rizika za određene lokacije i zgrade, ili iz njih apstrahirati podatke kojima bi se mogle izvesti analize promjena u okolišu koje mogu utjecati na kulturno nasljeđe. U tom je smislu informacijski potencijal arhivskoga i dokumentarnoga gradiva izniman. S druge strane, arhivi, što je u slučaju Hrvatske jedan važnih zadataka državnih arhiva, prikupljaju podatke o stvarateljima i posjednicima arhivskoga i dokumentarnoga gradiva, koji bi zasigurno bili važni za te pravne i privatne subjekte u slučaju nemogućnosti pristupa vlastitim informacijskim resursima. Iako gotovo tri desetljeća stara, zapažanja Josepha Scanlona i danas su vrlo informativna i indikativna: »Zapravo je mnogo problema s dokumentima i katastrofama. Neki dokumenti koji bi bili korisni nikada nisu stvoreni. Drugi su izgubljeni ili uništeni, nedostatni ili

---

¹² International Council on Museums – committee for conservation, “Terminology to characterize the conservation of tangible cultural heritage: Resolution adopted by the ICOM-CC membership at the 15th Triennial Conference, New Delhi, 22-26 September 2008,” *ICOM: International Council on Museums – committee for conservation*, pristupljeno 15. srpnja 2021., <http://www.icom-cc.org/54/document/icom-cc-resolution-terminology-english/?id=744#.YUBAZ53yeUk>.

¹³ AKM znači arhivi, knjižnice i muzeji.

netočni. Čak i sigurnosne kopije možda nisu dostupne.«¹⁴ U istom radu autor je zaključio da nedostaje analiza slučaja o upravljanju dokumentacijom za vrijeme katastrofa,¹⁵ što se ipak u međuvremenu djelomično promijenilo te se krizni menadžment u području kulture, odnosno specifično kulturnoga nasljeđa znatno razvio, ali je i dalje otvoreno pitanje pouzdanih informacija i javno dostupnih podataka kao analiza postupaka stručnjaka za vrijeme kriznih situacija. Konačno, potrebno je naglasiti da je ponekad dokumentacija koju izradimo tijekom izvanredne situacije posljednji dokaz i snimka stanja, te kao takva ima dodatnu informacijsku, ali zasigurno i pravnu vrijednost. Arhivski fondovi i zbirke, kao izvori podataka u obnovi oštećenih kulturnih dobara¹⁶ iznimno su bitni, a ponekad dokumentarne cjeline sačuvane u AKM ustanovama preuzimaju ulogu uništenoga ili nestalnoga izvornika.

3.3. Dokumentiranje kao sastavni dio zaštite u izvanrednim okolnostima

Dokumentiranje je sastavni dio svih aktivnosti upravljanja kulturnim nasljeđem, pa tako i u planiranju njezine zaštite. Dio je osnovnoga poslovanja svih AKM ustanova. Dokumentacija nastaje u svim fazama pripreme i odgovora na kriznu situaciju, a nedostatak planiranja dokumentiranja u izvanrednim okolnostima jedan je od bitnih čimbenika internih rizika.¹⁷ Oštećenjem ili gubitkom predmeta nastaje materijalna i kulturološka šteta, ali gubitak ili nedostatak dokumentacije može prouzročiti informacijsku i često financijsku štetu. Potom, dokumentiranje u izvanrednim situacijama zasigurno je drugačije u odnosu na poslovanje u redovnim okolnostima, stoga pri pripremi dokumentiranja u izvanrednim situacijama moramo voditi računa da će biti potrebne različite metode, tehnike i postupci dokumentiranja u odnosu na dokumentiranje u svakodnevnim uvjetima. Nužno je analizirati i planirati primjenu različitih metoda i tehnika dokumentiranja te se pripremiti za izradu i upravljanje dokumentacijom različitih vrsta i sadržaja u odnosu na onu iz redovnoga poslovanja. Nadalje, kvaliteta izrađene dokumentacije znatno će utjecati na naknadni oporavak predmeta. Osim izrade potrebno je planirati pohranu, dostupnost i iskoristivost dokumentacije u tre-

---

¹⁴ Joseph Scanlon, "Not on Record: Disasters, Records and Disaster Research," *International Journal of Mass Emergencies and Disasters* 14, br. 3 (1996): str. 265.

¹⁵ Scanlon, "Not on Record," str. 266.

¹⁶ Nedostatak tehničke dokumentacije ili nemogućnost pristupa dokumentaciji izravno ugrožava obnovu oštećenoga kulturnoga dobra. Usp. Zeynep Ahunbay, "Post-trauma interventions to mosques in Mostar: Case study: Sevril Hadzi Hasan Mosque," u *ICOMOS-ICCROM Analysis of case studies in Recovery and Reconstruction: Case studies: Volume 1* (Paris: ICOMOS, 2021), str. 6-32.

¹⁷ Amber Xavier-Rowe i Claire Fry, "Heritage collections at risk – English Heritage collections risk and condition Audit," u *Preprints of 16th Triennial Meeting of ICOM-CC*, 2011, pristupljeno 15. srpnja 2021., https://www.english-heritage.org.uk/siteassets/home/learn/conservation/collections-advice--guidance/heritage_collections_at_risk.pdf.

nutku potrebe (čimbenik rizika je lokalna pohrana u jednom obliku). Gubitak ili nemogućnost pristupa dokumentaciji znači i gubitak informacija.

Zbog bolje preglednosti svih aspekata dokumentacije, a temeljem analize relevantnih preporuka i smjernica, ovdje je predložena podjela dokumentacije u pripremi i odgovoru na izvanrednu situaciju: a) prema vremenu nastanka (dokumentacija stvorena prije krizne situacije, za vrijeme krizne situacije i nakon krizne situacije) i b) prema vrsti i funkciji podrške u poslovanju (stručna dokumentacija i administrativno-tehnička dokumentacija). U *Tablici 1* prikazana je usporedba preporuka postupanja s dokumentacijom i dokumentiranja u izvanrednim situacijama prema međunarodnim standardima i smjernicama te hrvatskoj zakonskoj regulativi. Vrste i funkcije često se preklapaju te vrlo često administrativni aspekt nije moguće, ni potrebno, strogo odijeliti od stručnoga.

Tablica 1. Dokumentacija i dokumentiranje kao element fokusa u međunarodnim standardima i smjernicama te hrvatskoj zakonskoj regulativi

	Prije izvanredne situacije		Za vrijeme i neposredno nakon izvanredne situacije		Nakon izvanredne situacije	
	Stručna dokumentacija	Administrativno-tehnička dokumentacija	Stručna dokumentacija	Administrativno-tehnička dokumentacija	Stručna dokumentacija	Administrativno-tehnička dokumentacija
ICA, <i>Guidelines on disaster prevention and control in archives</i> ¹⁸	Preslike izvornika, inventara i obavijesnih pomagala i drugih relevantnih dokumenata, čuvati dislocirano; popis prioriteta gradiva – inventarne liste prema UNESCO smjernicama; obrasci evakuacije gradiva	Plan alokacije financijskih sredstava u slučaju izvanredne situacije; plan upravljanja rizicima; popis prioriteta aktivnosti u slučaju izvanredne situacije; plan odgovora na situaciju	Popisivanje i označavanje gradiva	Fotodokumentacija situacije	Izvještaj o izvanrednoj situaciji	Izvještaj o izvanrednoj situaciji

¹⁸ International Council on Archives, "Guidelines on disaster prevention and control in archives," *ICA Study 11* (1997): str. 1-40 ("Smjernice o prevenciji katastrofe i kontroli u arhivima"). U sklopu ICA od 1997. djeluje Committee on Disaster Prevention, a od 2015. Expert Group on Emergency Management.

	Prije izvanredne situacije		Za vrijeme i neposredno nakon izvanredne situacije		Nakon izvanredne situacije	
	Stručna dokumentacija	Administrativno-tehnička dokumentacija	Stručna dokumentacija	Administrativno-tehnička dokumentacija	Stručna dokumentacija	Administrativno-tehnička dokumentacija
<i>IFLA disaster preparedness and planning</i> ¹⁹	Plan pripreme, odgovora i oporavka; popis prioritelnoga građiva i lokacije; obrasci za dokumentiranje štete na građivu; plan pripreme pohranjen na više lokacija i dostupan članovima timova za spašavanje; preslike kataloga i inventara	Osigurati sigurnosne kopije najvažnijih dokumenata; zaštita računala i podataka; plan katova s rasporedom spremišta, prozora, ulaza, izlaza, vatrodvojanja i uređaja za gašenje vatre, vatrogasnih prskalica, vodovodnih i plinskih instalacija, instalacija za grijanje, kontrole dizala, sklopke za struju i vodu; popis članova tima za spašavanje; popis vanjskih sudionika i njihovih kontakata; financijska dokumentacija; dokumentacija o osiguranju; dokumentacija prethodnih incidenata	Popis građiva koje treba evakuirati; fotografiranje građiva prije evakuacije i stanja prostora (radi potraživanja osiguranja); dokumentiranje fotografiranjem svih postupaka	Dokumentacija svih aktivnosti i troškova	Popis građiva; označavanje građiva; preporuka izrade standardiziranih obrazaca	Dokumentacija upućena osiguravatelju (uključuje dokumentaciju nastalu u svim prethodnim fazama); službeni izvještaj nadležnomu tijelu

¹⁹ John McIlwain, *IFLA disaster preparedness and planning: A brief manual* (Paris: International Federation of Library Associations and Institutions, 2006), pristupljeno 15. srpnja 2021., <https://www.ifla.org/files/assets/ipac/ipi/ipi6-en.pdf>.

	Prije izvanredne situacije		Za vrijeme i neposredno nakon izvanredne situacije		Nakon izvanredne situacije	
	Stručna dokumentacija	Administrativno-tehnička dokumentacija	Stručna dokumentacija	Administrativno-tehnička dokumentacija	Stručna dokumentacija	Administrativno-tehnička dokumentacija
ICOM, <i>Museum security and protection</i> ²⁰	Plan postupanja u izvanrednim situacijama; Specifični obrasci – različiti prema aktivnosti; Dokumentiranje kao jedna od mjera sigurnosti	Plan postupanja u izvanrednim situacijama; Kontakti vanjskih stručnjaka	Dokumentiranje akcije spašavanja	–	–	Izvrštaji nadležnim tijelima

²⁰ International Council on Museums, *Museum security and protection: A handbook for cultural heritage institutions*, ur. David Liston (London: Routledge, 1993). U sklopu ICOM-a od 2019. djeluje Disaster Risk Management Committee, ali je još u razdoblju od 1998. do 2001. u sklopu ICOM-a provoden program zaštite muzeja u slučaju opasnosti. Usp. Cristina Menegazzi, "Museums at risk: ICOM museums emergency programme: Prevention and recovery in emergency situations," u *Heritage at Risk: ICOMOS World Report 2001-2002 on Monuments and Sites in Danger*, ur. Dinu Bumbaru i dr. (München: K. G. Saur, 2001), str. 248-249.

	Prije izvanredne situacije		Za vrijeme i neposredno nakon izvanredne situacije		Nakon izvanredne situacije	
	Stručna dokumentacija	Administrativno-tehnička dokumentacija	Stručna dokumentacija	Administrativno-tehnička dokumentacija	Stručna dokumentacija	Administrativno-tehnička dokumentacija
ICCROM, <i>First aid to cultural heritage in times of crisis</i> , vol. 1-2 ²¹	Plan pripravnosti i postupanja u slučaju nesreća i nepogoda; Obrazac za spašavanje; Popis prioriteta; Detaljna dokumentacija o gradivu, smještaju i stanju	Kontakti vanjskih stručnjaka	Standardizirani obrazci evakuacije i spašavanja; dokumentacijski timovi; standardizirana baza za sve podatke; obrazac kojim se dokumentira premještanje gradiva	Odluka o sastavu i radu tima za spašavanje uključuje i zadatak dokumentiranja	Izvršetak o novoj lokaciji gradiva; izvršetak o spašavanju i stanju gradiva (temeljena prethodnoj dokumentaciji)	Revidiran plan o pripravnosti; detaljan ovjereni izvršetak (uključuje i stručne elemente, npr. korištene materijale pri stabilizaciji, i administrativne elemente, npr. utrošena financijska sredstva)

²¹ Aparna Tandon, *First aid to cultural heritage in times of crisis: 1. handbook: For coordinated emergency preparedness and response to secure tangible and intangible heritage* (Rome: International Centre for the Study of the Preservation and Restoration of Cultural Property, 2018); Aparna Tandon, *First aid to cultural heritage in times of crisis: 2. Toolkit: For coordinated emergency preparedness and response to secure tangible and intangible heritage* (Rome: International Centre for the Study of the Preservation and Restoration of Cultural Property, 2018).

	Prije izvanredne situacije		Za vrijeme i neposredno nakon izvanredne situacije		Nakon izvanredne situacije	
	Stručna dokumentacija	Administrativno-tehnička dokumentacija	Stručna dokumentacija	Administrativno-tehnička dokumentacija	Stručna dokumentacija	Administrativno-tehnička dokumentacija
Pravilnik o zaštiti knjižnične građe ²²	Plan mjera za slučaj opasnosti (uključuje mjere pripravnosti koje sadržavaju elemente dokumentiranja)	Ažurna dokumentacija o održavanju zgrade i mjerama preventivne zaštite	–	–	–	–
Pravilnik o stručnim i tehničkim standardima za određivanje vrste muzeja [...] ²³	Kontrola ulaska osoblja i posjetitelja; fotografiranje predmeta; zaštita digitalnih zapisa; mikrofilmiranje inventarnih knjiga; inventarne knjige u ulozu popisa predmeta (uloga u pripremi, ali nije izrijekom navedena)	–	–	–	–	–

²² Pravilnik o zaštiti knjižnične građe, NN 52/2005.

²³ Pravilnik o stručnim i tehničkim standardima za određivanje vrste muzeja, za njihov rad, te za smještaj muzejske građe i muzejske dokumentacije, NN 30/2006.

	Prije izvanredne situacije		Za vrijeme i neposredno nakon izvanredne situacije		Nakon izvanredne situacije	
	Stručna dokumentacija	Administrativno-tehnička dokumentacija	Stručna dokumentacija	Administrativno-tehnička dokumentacija	Stručna dokumentacija	Administrativno-tehnička dokumentacija
Pravilnik o evidencijama u arhivima ²⁴	Sve evidencije važne u pripremi na kriznu situaciju (ali nije izrijekom navedena ta funkcija); zaštita evidencija u digitalnom obliku	–	–	–	–	–

²⁴ Pravilnik o evidencijama u arhivima, NN 90/2002, 106/2007. Kompatibilan knjižničnomu i muzejskomu pravilniku u tom kontekstu je Pravilnik o uvjetima smještaja, opreme, zaštite i obrade arhivskog gradiva te broju i strukturi stručnog osoblja arhiva (NN 121/2019) koji se međutim ne bavi pitanjima zaštite i dokumentiranja u izvanrednim okolnostima, nego propisuje fizičke, prostorne uvjete kojima se osigurava preventivna zaštita u redovnim okolnostima, što zasigurno doprinosi općenitoj zaštiti gradiva. Međutim, zaštita i dokumentiranje u izvanrednim situacijama bitno je drugačija u odnosu na redovne uvjete. U članku 3 Pravilnika o evidencijama u arhivima navedene su evidencije koji je svaki državni arhiv dužan voditi, a posebno se u tom kontekstu može istaknuti knjiga arhivskoga gradiva snimljenoga u sigurnosne i zaštitne svrhe.

4. Kritička analiza postojećih smjernica zaštite kulturnoga dobra u izvanrednim situacijama

Izbor analiziranih međunarodnih smjernica i preporuka temeljen je na njihovoj relevantnosti i primjeni u međunarodnom AKM kontekstu, ali nije iscrpan te ga je moguće proširiti,²⁵ a posebno bi zanimljivo bilo usporediti implementaciju i primjenu smjernica u kontekstu hrvatskih AKM ustanova i srodnih ustanova u regionalnom ili europskom okviru. S obzirom na to da je poslovanje ustanova u kulturi u Republici Hrvatskoj ovisno o zakonskom okviru, analizirani su i podzakonski akti koji u potpunosti ili djelomično reguliraju zaštitu kulturnih dobara i općenito fundusa AKM ustanova. Iako su odstupanja vidljiva, ponajviše iz perspektive dokumentiranja, na što je ovdje usmjeren interes, u praksi ima mnogo primjera koji preuzimaju preporuke međunarodnih smjernica i implementiraju ih u svoje poslovanje ili izvode detaljnije i praktične preporuke, ovisno o specifičnim potrebama,²⁶ kontekstu kulturnoga nasljeđa²⁷ ili recentnoj izvanrednoj situaciji koja zahtijeva pomake u pristupu rješavanja tekućih poteškoća.²⁸ Prepoznati i razumjeti primjenu dokumentacijskih sustava u pojedinom kulturnom i institucionalnom kontekstu od iznimne je važnosti imajući na umu da u odgovoru na izvanrednu situaciju sudjeluju pripadnici civilne zaštite, služba sigurnosti, lokalne zajednice i drugi, koji uvelike mogu pomoći ili odmoći, odnosno pozitivno ili negativno utjecati na spašavanje i oporavak gradiva. S druge strane, pripremne aktivnosti u sklopu preventivne zaštite koje se odnose na izradu, ažuriranje i pohranu dokumentacije, izradu i ažuriranje dokumentacijskih obrazaca koji prate tijek odgovora u izvanrednoj situaciji, njihova implementacija u poslovanje ustanove i podrška od strane djelatnika u najvećoj je mjeri interna odgovornost i obveza, koja može biti jedan od čimbenika poboljšanja stabilnosti ili rizika. U svim međunarodnim smjernicama prepoznata je potreba izrade plana pripreme, pripravnosti ili odgovora, kao i važna uloga dokumentacije i dokumentiranja. Smjernice ICA, ICOM i IFLA izrađene su krajem 20. i

²⁵ Usp. International Organization for Standardization, "ISO 21110:2019(en) Information and documentation — Emergency preparedness and response," *ISO Online Browsing Platform*, pristupljeno 14. rujna 2019., <https://ibnorca.isolutions.iso.org/obp/ui/#iso:std:iso:21110:ed-1:v1:en>.

²⁶ Borut Gulič, "Tehnička mjerila i pravila organizacije spremišnih prostorija i preventivne zaštite gradiva Odjela za zaštitu i obradu arhivskoga gradiva Hrvatskoga državnoga arhiva – teorija i praksa," U *Radovi 5. kongresa hrvatskih arhivista: Arhivi u Hrvatskoj – (retro)perspektiva*, ur. Silvija Babić (Zadar: Hrvatsko arhivističko društvo, 2017), str. 185-235.

²⁷ Usp. Želimir Laszlo, Bianka Perčinić Kavur i Helena Stublić, "Što činiti u slučaju nesreće, velike nesreće ili katastrofe?" *Muzejski dokumentacijski centar*, 15. ožujka 2012., revidirano 2. ožujka 2020, pristupljeno 15. srpnja 2021., https://www.mdc.hr/files/pdf/koordinacija-mreze-muzeja/Muzej%20u%20kriznim%20situacijama_1.pdf.

²⁸ Primjerice, obrasci koje su izradile stručne službe Ministarstva kulture Hrvatske, radi popisivanja oštećenih pokretnih kulturnih dobara u potresu. Usp. Koordinacija mreže muzeja, "Upute, preporuke, smjernice," *Muzejski dokumentacijski centar*, pristupljeno 14. rujna 2021., <https://www.mdc.hr/hr/mdc/koordinacija-mreze-muzeja/upute-preporuke-smjernice/>.

počekom 21. stoljeća, usporedo s razvojem kriznoga menadžmenta, koji se je počeo okretati prema zaštiti kulturnoga dobra kao posebne vrijednosti, čija zaštita zahtijeva specifična znanja i vještine. Međunarodni centar za proučavanje očuvanja i restauracije kulturnih dobara (ICCROM),²⁹ u smjernicama zaštite kulturnoga dobra u kriznim okolnostima iz 2018., koje su proizišle iz ekstenzivnoga terenskoga rada kao rezultat međupodručne i interdisciplinarnе suradnje, ulogu dokumentiranja smatra jednakovrijednom ostalim postupcima u pripremi i odgovoru na izvanrednu situaciju. Pri tome dokumentacija prati sve faze pripreme i odgovora te je standardizirana u najvećoj mogućoj mjeri. U navedenim smjernicama postavljena su načela suvremenoga tzv. kriznoga dokumentiranja.

U analizi smjernica izdvojili su se neki termini u vezi s dokumentiranjem kojima bi trebalo posvetiti pažnju i pronaći modele primjene u praktičnom radu bilo koje kulturne ustanove. To su *dokumentacijski set*, *krizna dokumentacija*, *pribor za dokumentiranje* i *dokumentacijski tim*. Dokumentacijski set kao rezultat planiranja sustava dokumentiranja u pripremi i odgovoru na kriznu situaciju uključuje prethodnu izradu standardiziranih obrazaca iz kojih će se kasnije moći pouzdano i jednoznačno apstrahirati podatci. Krizna dokumentacija uključuje svu dokumentaciju potrebnu u odgovoru na izvanrednu situaciju (stručna i administrativno-tehnička), bez koje bi spašavanje i oporavak bili iznimno otežani. Dokumentacija (različitih vrsta i stručnih profila djelatnika koji ju izrađuju) i inače je sastavni dio preventivne zaštite kulturnoga dobra, ali dokumentacija koja treba nastati za vrijeme pripreme i odgovora na izvanrednu situaciju razlikuje se ne samo po formi i sadržaju, nego i funkciji i naknadnoj uporabi. U takvom kontekstu prepoznata je u međunarodnim smjernicama, ali samo djelomično u podzakonskim aktima Hrvatske, pri čemu je knjižnična zajednica napravila veći odmak. S obzirom na to da je poslovanje ustanova definirano zakonskim okvirom, bilo bi važno detaljnije definirati elemente koje su povezani s dokumentiranjem u izvanrednim okolnostima, a koji su ionako prepoznati u praksi. U tom smislu planiranje dokumentacijskoga tima, djelatnikâ čija je odgovornost temeljena na dodatnoj edukaciji, i alociranje sredstava za opremu i pribor za dokumentiranje ovisit će o poslovanju pojedine ustanove, koje treba biti regulirano adekvatnim pravnim okvirom.³⁰ Aparna Tandon naglašava kako uspjeh oporavka između ostaloga ovisi o uvježbanim stručnjacima i volonterima, koji su između ostaloga uvjež-

²⁹ ICCROM je krajem 1990-ih objavio opsežne upute i analize pripravnosti na rizik. Usp. Herb Stovel, *Risk Preparedness: A Management Manual for World Cultural Heritage* (Rim: ICCROM, 1998).

³⁰ Za razliku od poslovanja ustanova u kulturi na području Europske unije, u kojoj prevladava tradicija rimskoga zakonodavstva i civilnoga prava, anglo-američko pravo ne određuje rad ustanova i organizacija u kulturi detaljnim pravilnicima, nego se zajednica AKM stručnjaka okreće primjerima najbolje prakse i oslanja na visoko obrazovanje, etičnost i cjeloživotno usavršavanje AKM stručnjaka te promovira aktivni, pa čak i aktivistički, pristup dokumentiranju.

bani za prikupljanje podataka,³¹ dakle kojima je razumljivo da prikupljeni podatci nisu sami sebi svrhom, nego će ih biti potrebno koristiti u daljnjim fazama spašavanja, ali i u planiranju budućih planova postupanja te pomoću njih izvoditi raznovrsne analize. Zaštita digitalnoga gradiva navedena je u hrvatskoj AKM pravnoj regulativi, ali jednako kao u međunarodnim smjernicama, ne razmatraju se drugačiji aspekti zaštite digitalnoga kulturnoga dobra u izvanrednim situacijama u odnosu na analogno gradivo i/ili ugroze u fizičkom svijetu. Dokumentiranje i evidentiranje kibernetičkih ugroza jedno je od područja u kojem će sve AKM ustanove morati pronaći adekvatni model djelovanja. Preduvjet je prethodno određenje pojma digitalnoga kulturnoga dobra iz perspektive pojedinih disciplina i razumijevanje različitosti definicija, a baš u tom aspektu arhivsko poslovanje posebno je ugroženo, što je i zaključio tim stručnjaka međunarodnoga prava pod pokroviteljstvom NATO-a, koji u publikaciji *Tallinn manual 2.0 on the international law applicable to cyber operations*³² ističu da je zloraba digitaliziranoga arhivskoga gradiva koje sadrži osjetljive podatke o etničkim skupinama određenoga teritorija predmetom zakonske zaštite i primjene međunarodnoga prava u području kibernetičkih napada. Dokumentiranje i kasnija iskoristivost podataka o takvim prijetnjama i/ili izvršenim napadima zahtijeva interdisciplinarni pristup i prilagođenu metodologiju takvim izazovima.³³

5. Zaključak

Izrada i priprema stručne dokumentacije prije izvanredne situacije obveza je stručnjaka koji upravljaju predmetima kulturnoga dobra, a uključuje popise gradiva, kataloge i inventare, inventarne knjige, različite evidencije. Osim zaštite već postojeće dokumentacije potrebno je planirati izradu dokumentacije prilagođene potrebama upravljanja izvanrednom situacijom. Sastavni je dio pripreme izrada popisa prioritetskoga gradiva za spašavanje, koje uključuje i točne lokacije u spremištima, opise stanja i statusa zaštite te fotodokumentaciju stanja predmeta. Kao sastavni dio plana postupanja u izvanrednim situacijama sve preporuke navode nužnost uključivanja jasnih preporuka vezanih uz dokumentaciju, što uključuje vrste dokumentacije koje je potrebno izraditi i djelatnike zadužene za izradu pripreme dokumentacije, ali i one koji sudjeluju u tzv. dokumentacijskim

---

³¹ Aparna Tandon, "Post-disaster damage assessment of cultural heritage: Are we prepared?" u *ICOM-CC 18th Triennial conference Meeting Copenhagen Denmark 4-8 September 2017, Copenhagen*, ur. J. Bridgland (Paris: International Council of Museums, 2017).

³² *Tallinn Manual 2.0 on the International Law Applicable to Cyber Operations: Second edition*, ur. Michael N. Schmitt (New York: Cambridge University Press, 2017).

³³ Zbog stotinu kibernetičkih napada mjesečno na digitalne zbirke Vatikanska apostolska knjižnica angažirala je vanjsku tvrtku. Usp. Hakim Bishara, "How does the Vatican protect its digitized collection from hackers?" *Hyperallergic*, 10. studenoga 2020, pristupljeno 14. rujna 2021., <https://hyperallergic.com/600782/vatican-hires-cybersecurity-library/>.

timovima, kojima je zadatak izrada dokumentacije u vrijeme krizne situacije.³⁴ Pojam brzoga i hitnoga dokumentiranja, odnosno dokumentacije nastale tijekom izvanredne situacije, kako predlažu Vidal, Tandon i Eppich, uključuje niz elemenata koji, u trenutku krize, zasigurno predstavljaju izazov: »Dokumentacija mora biti stvorena brzo, učinkovito, jeftino, lagana za provesti i educirati ostale, laka za podijeliti i njome upravljati te, najvažnije, imati kapacitet da se informacije obrade i izvedu naknadno.«³⁵ Sustav dokumentiranja potrebno je razviti kao dio akcije spašavanja tijekom, odnosno neposredno nakon krizne situacije. Dokumentiranje je sastavni dio svih faza spašavanja (od prvih procjena stanja, evakuacije i pakiranja, transporta i smještaja izvan kriznih zona) te izravno utječe na oporavak, a tako nastala dokumentacija služi i kao izvor za analize uspješnosti akcije spašavanja i kasnije kao povijesni izvor za raznovrsna istraživanja. Vrste dokumentacije, stručna i administrativno-tehnička, informacijski su isprepletene, ali različite u odnosu na stručni profil osoba uključenih u njezinu pripremu, pohranu i diseminaciju. U tom će aspektu zaista ovisiti o kontekstu ljudskih kapaciteta pojedine ustanove ili područja. Standardizirane i složene dokumentacijske obrasce neće biti moguće održati u manjim ustanovama i onima kojima nedostaje financijskih i kadrovskih resursa. Stoga je od velike važnosti planirati ustrojavanje dokumentacijskih timova u izvanrednim okolnostima i unaprijed omogućiti sudjelovanje stručnjaka drugih profila, javnosti u vidu lokalne zajednice ili educiranih volontera. Načela dokumentiranja u izvanrednim situacijama poput unaprijed planiranoga i, koliko je moguće, standardiziranoga postupka dokumentiranja, brzoga i učinkovitoga te financijski održivoga razlikuju se od preporuka dokumentiranja u redovnim okolnostima prvenstveno u mogućnosti shvaćanja koliko izvanrednost situacije zaista utječe na djelatnike i druge sudionike te da će ljudski faktor biti presudan. Iz takve perspektive edukacija o metodama i tehnikama dokumentiranja u izvanrednim okolnostima i za potrebe izvanrednih situacija zaista ima veliku ulogu u svakom kontekstu kulturnoga nasljeđa.

Međunarodne AKM organizacije još se nisu detaljnije bavile pitanjima zaštite i dokumentiranja postupanja s digitalnim kulturnim dobrima u izvanrednim situacijama i kibernetičkim napadima, a hrvatski pravni okvir u većini ipak ne osigurava prostor za planiranje sustavnoga kriznoga dokumentiranja. S obzirom na raznovrsnost ugroza, koje nisu bile zastupljene u većoj mjeri u prošlosti, potrebno je osmisliti adekvatne sustave dokumentiranja i uključiti inovativne tehnologije³⁶ u sustave zaštite svih vrsta kulturnoga dobra i dokumentiranja kao

³⁴ Ana Almagro Vidal, Aparna Tandon i Rand Eppich, "First aid to Cultural Heritage: Training initiatives on rapid documentation," *The International Archives of the Photogrammetry, Remote Sensing and Spatial Information Sciences* 40, br. 5/W7 (2015): str. 13-19.

³⁵ Vidal, Tandon i Eppich, "First aid to Cultural Heritage," str. 16.

³⁶ O tzv. disruptivnim tehnologijama koje se koriste u kriznom menadžmentu, a možemo zamisliti njihovu primjenu u kontekstu kulturnih dobara usp. Michael Minges, *Disruptive technologies and their use in disaster risk reduction and management* (Geneva: ITU, 2019), pristupljeno 15. srpnja 2021.,

njegova sastavnoga dijela. Poučeni nedavnim iskustvima poplava, potresa, pandemije i drugih u manjem opsegu, ali gotovo svakodnevnih izvanrednih situacija, AKM zajednice imaju priliku aktivno sudjelovati u redefiniranju postupanja u području preventivne zaštite gradiva i gradiva u izvanrednim situacijama te u sklopu toga osmisliti sustave dokumentiranja koji će adekvatno pratiti cijeli postupak, te čiji će rezultati kasnije služiti u raznovrsne svrhe. Buduća istraživanja dokumentiranja u izvanrednim situacijama uključuju studije slučaja uloge arhivskoga i dokumentarnoga gradiva u pripremi i odgovoru na izvanrednu situaciju, analize lokalne i institucionalne implementacije uputa i smjernica, ispitivanja primjene novih tehnologija u dokumentiranju te poslovno-pravne posljedice nepotpune, nesustavne i nedostupne dokumentacije nastale u pripremi i odgovoru na izvanrednu situaciju.

POPIS IZVORA

Službena glasila i tisak

Narodne novine (Zagreb), 2002, 2005-2007, 2019.

Službeni list (Beograd), 1986.

Literatura

Ahunbay, Zeynep. "Post-trauma interventions to mosques in Mostar: Case study: Sevri Hadzi Hasan Mosque." U *ICOMOS-ICCROM Analysis of case studies in Recovery and Reconstruction: Case studies: Volume 1*, str. 6-32. Paris: ICOMOS, 2021.

Al-Dahash, Hajer, Menaha Thayaparan, Udayangani Kulatunga. "Understanding the Terminologies: Disaster Crisis and Emergency." U *Proceedings of the 32nd Annual ARCOM Conference: Volume 2*, ur. Paul W.Chang i Claus J. Neilson, str. 1191-1200. Manchester: Association of Researchers in Construction Management, 2016.

Bishara, Hakim. "How does the Vatican protect its digitized collection from hackers?" *Hyperallergic*, 10. studenoga 2020. Pristupljeno 14. rujna 2021. <https://hyperallergic.com/600782/vatican-hires-cybersecurity-library/>.

Bonazza, Alessandra, Ingvál Maxwell, Miloš Drdácký, Elizabeth Vintzileou, Christian Hanus. *Safeguarding Cultural Heritage from Natural and Man-Made Disasters: A Comparative Analysis of Risk Management in the EU*. Bruxelles: European Commission, 2018.

Duff, Wendy M. "Harnessing the power of warrant." *American Archivist* 61 (proljeće 1998): str. 88-105.

Gulič, Borut. "Tehnička mjerila i pravila organizacije spremišnih prostora i preventivne zaštite gradiva Odjela za zaštitu i obradu arhivskoga gradiva Hrvatskoga državnoga arhiva – teorija i praksa." U *Radovi 5. kongresa hrvatskih arhivista: Arhivi u Hrvatskoj – (retro)perspektiva*, ur. Silvija Babić, str. 185-235. Zadar: Hrvatsko arhivističko društvo, 2017.

International Council on Archives. "Guidelines on disaster prevention and control in archives." *ICA Study* 11 (1997): str. 1-40.

International Council on Museums – committee for conservation. "Terminology to characterize the conservation of tangible cultural heritage: Resolution adopted by the ICOM-CC membership at the 15th Triennial Conference, New Delhi, 22-26 September 2008." *ICOM: International Council on Museums – committee for conservation*. Pristupljeno 15. srpnja 2021. <http://www.icom-cc.org/54/document/icom-cc-resolution-terminology-english/?id=744#YUBAZ53yeUk>.

International Council on Museums. *Museum security and protection: A handbook for cultural heritage institutions*, ur. David Liston. London: Routledge, 1993.

International Organization for Standardization. "ISO 21110:2019(en) Information and documentation — Emergency preparedness and response." *ISO Online Browsing Platform*. Pristupljeno 14. rujna 2019. <https://libnorca.isolutions.iso.org/obp/ui#iso:std:iso:21110:ed-1:v1:en>.

Juzbašić, Janja. "Županjski muzej i poplave 2014." *Etnološka istraživanja* 20 (2015): str. 85-94.

Kešetović, Želimir, Ivan Toth. *Problemi kriznog menadžmenta*. Velika Gorica: Veleučilište Velika Gorica, 2012.

Koordinacija mreže muzeja. "Upute, preporuke, smjernice." *Muzejski dokumentacijski centar*. Pristupljeno 14. rujna 2021. <https://www.mdc.hr/hr/mdc/koordinacija-mreze-muzeja/upute-preporuke-smjernice/>.

Krtalić, Maja, Damir Hasenay, Kristina Kiš. "Upravljanje zaštitom u slučaju katastrofa: Utjecaj ratnih iskustava na upravljanje zaštitom u slučaju katastrofa u hrvatskim knjižnicama." *Vjesnik bibliotekara Hrvatske* 55, br. 3-4 (2012): str. 103-118.

Laszlo, Želimir, Bianka Perčinić Kavur, Helena Stublić. "Što činiti u slučaju nesreće, velike nesreće ili katastrofe?" *Muzejski dokumentacijski centar*, 15. ožujka 2012., revidirano 2. ožujka 2020. Pristupljeno 15. srpnja 2021. https://www.mdc.hr/files/pdf/koordinacija-mreze-muzeja/Muzej%20u%20kriznim%20situacijama_1.pdf.

McIlwain, John. *IFLA disaster preparedness and planning: A brief manual*. Paris: International Federation of Library Associations and Institutions, 2006. Pristupljeno 15. srpnja 2021. <https://www.ifla.org/files/assets/pac/ipi/ipi6-en.pdf>.

McKemmish, Sue, Anne J. Gilliland. "Archival and recordkeeping research: Past, present and future." U *Research Methods: Information, Systems, and Contexts*, ur. Kirsty Williamson i Graeme Johanson, str. 79-112. Prahan: Tilde, 2013.

Menegazzi, Cristina. "Museums at risk: ICOM museums emergency programme: Prevention and recovery in emergency situations." U *Heritage at Risk: ICOMOS World Report 2001-2002 on Monuments and Sites in Danger*, ur. Dinu Bumbaru i dr. München: K. G. Saur, 2001.

Minges, Michael. *Disruptive technologies and their use in disaster risk reduction and management*. Geneva: ITU, 2019. Pristupljeno 15. srpnja 2021. https://www.itu.int/en/ITU-D/Emergency-Telecommunications/Documents/2019/GET_2019/Disruptive-Technologies.pdf.

Rihtar Jurić, Tea. "MDC istraživanje – utjecaj pandemije na muzeje u Hrvatskoj." *Muzejski dokumentacijski centar*, br. 129, 1. prosinca 2020. Pristupljeno 15. srpnja 2021. <https://mdc.hr/hr/mdc/publikacije/newsletter/newsletter-1-12-2020/>.

Scanlon, Joseph. "Not on Record: Disasters, Records and Disaster Research." *International Journal of Mass Emergencies and Disasters* 14, br. 3 (1996): str. 265-280.

Sjekavica, Marko. "Sustavno uništavanje baštine – prema pojmu kulturocida/heritocida." *Informatica Museologica* 43, br. 1-4 (2012): str. 57-75.

Stovel, Herb. *Risk Preparedness: A Management Manual for World Cultural Heritage*. Rim: ICCROM, 1998.

Tallinn Manual 2.0 on the International Law Applicable to Cyber Operations: Second edition, ur. Michael N. Schmitt. New York: Cambridge University Press, 2017.

Tandon, Aparna. "Post-disaster damage assessment of cultural heritage: Are we prepared?" U *ICOM-CC 18th Triennial conference Meeting Copenhagen Denmark 4-8 September 2017, Copenhagen*, ur. J. Bridgland. Paris: International Council of Museums, 2017.

Tandon, Aparna. *First aid to cultural heritage in times of crisis: 1. handbook: For coordinated emergency preparedness and response to secure tangible and intangible heritage*. Rome: International Centre for the Study of the Preservation and Restoration of Cultural Property, 2018.

Tandon, Aparna. *First aid to cultural heritage in times of crisis: 2. Toolkit: For coordinated emergency preparedness and response to secure tangible and intangible*

heritage. Rome: International Centre for the Study of the Preservation and Restoration of Cultural Property, 2018.

Vidal, Ana Almagro, Aparna Tandon i Rand Eppich. "First aid to Cultural Heritage: Training initiatives on rapid documentation." *The International Archives of the Photogrammetry, Remote Sensing and Spatial Information Sciences* 40, br. 5/W7 (2015): str. 13-19.

Xavier-Rowe, Amber i Claire Fry. "Heritage collections at risk – English Heritage collections risk and condition Audit." U *Preprints of 16th Triennial Meeting of ICOM-CC*, 2011. Pristupljeno 15. srpnja 2021. https://www.english-heritage.org.uk/siteassets/home/learn/conservation/collections-advice--guidance/heritage_collections_at_risk.pdf.

Summary

THE ROLE OF DOCUMENTATION AND DOCUMENTING DURING EMERGENCY SITUATIONS IN THE CONTEXT OF PROTECTION OF CULTURAL HERITAGE

Creation and preservation of active and passive documentation are important activities embedded in the daily workflow of libraries, archives and museums (ALM). Also, documentation and documenting are integral parts of crisis management in the same context and important aspect of preventive conservation. The paper presents results of literary warrant analysis of relevant intrasectoral guidelines created by the following international organizations: International Council on Archives (ICA), International Council on Museums (ICOM), International Federation of Library Associations and Institutions (IFLA) and International Centre for the Study of the Preservation and Restoration of Cultural Property (ICCROM). Since Croatian ALM institutions operate within a legislative framework in which various regulations determine and prescribe professional actions this aspect was considered as well. The goal of the analysis was to detect types of documentation, models of documentation, the role and purpose of documentation in the context of preparation and response to an emergency. Furthermore, the objective was to analyse and critically reflect on the issue of documentation in crisis and emergency conceptualized in guidelines of above-mentioned international organizations and prescribed by Croatian legislative regulations. For the purposes of the paper the pre- and post- crisis documentation was divided a) according to the creation period (i.e. documentation created before crisis, during/immediately after crisis and after crisis in recovery period) and b) according to the type and business function (i.e. professional and admin-

istrative-technical documentation). Common trait to all international guidelines was the importance of planning documenting activities within the general plan for preparation on crisis situations as well as the emphasis on the need for standardized, accurate, reliable, available and reusable documentation. Since analysed guidelines from ICA, ICOM and ICA originate from similar time periods they reflect similar worldview and compared with more recent ICCROM recommendation are lacking in details. Lack of documentation (both pre- and post-crisis) is a widely accepted risk factor. Croatian legislation system, beside early ratification of the Hague protocols (which was enhanced by the damages on cultural heritage during Homeland War in 1990s) recognizes importance of accurate and detailed inventories and lists of protected cultural goods, but at the same time is lacking in recognizing the importance of documenting the crisis as recommended in international guidelines. General lack of recognition is noticed in the area of documenting the digital cultural heritage in crisis, or even the issue of cybersecurity connected with digital cultural heritage as such. Finally, this study detects possible further areas of research which might include, among others: use of archival historical data in analysis of past and model of simulation of future crisis, case analysis of documentation management during crisis, studies of institutional implementation of guidelines and recommendations, testing new technologies as support in documentation efforts and analysis of legal and business consequences in cases when documentation was not accurate, reliable or available during the crisis preparation and response.

Keywords: *crisis management; documentation; archive; library; museum; ALM (archives, libraries and museums) institutions*